

ընն աւ փրկարար զազափարնիրը պահ մը տարտան մտքի հարցումներուն տալիս, Աստփալի հետ զիտենք Թափորի մեծութիւնը:

Երբ բարոյական անկումներու նշանակ դառնանք, մեր սկզբունքներն ու ծրագիրները տապալին գործնական կեանքի աւնոգոք հարաւաններէն, երբ իրականութենէն շատ հեռի գտնենք զազափարականը, երբ չկրնանք մեր զազափարային կեանքի, մեր հոգեկան ձգտումներուն դժուարում տալ այս աշխարհի վրայ, վերջապէս բարոյական ու բնազանցական ամէն տառապանքներ մեզ ընկճեն, փոխանակ սրտեն զեղու եւ կեանքը անիծելու, զիտենք Թափորի մեծութիւնը:

Երբ բնութեան ահուկի տղէտներ մեզ տարնեն, չքաւորութիւն, նուաստութիւն, կեանք ամէն տեսակ դժբախտութիւններ խուժեն մեր վրայ՝ զոյգութիւնը անհաւատութիւնի զարմելի զարմելու աստիճան, փոխանակ Յորի պէս անիծելու կեանքն ու լոյսն, Աստփալին հետ զիտենք Թափորի մեծութիւնը:

Մեր սիրելիներն ու մտերիմներ երբ իրենց յետին հրաժեշտը տան կեանքի ու աշխարհի ու մեզ անմխիթար թողուն, երբ մենք ալ օր մը մեր կարգին գամուինք մահուան անկողինին վրայ, երբ մեր ցամքած սիրտը զսպանակը ջախջախուած ժամացոյցի մը տրոփիւնն միայն ունենայ եւ մեր դանկը տարիներու թըթապումը, այն ժամանակ յիշենք Թափորի մեծութիւնը, Ս. Էկրան փառքը՝ որ մեր առջեւ կը պարզէ կեանքի խորհուրդը, կը բանայ մեզի դուռը երկինքին, ո՛ւր պիտի երթանք փառաւորելու Ամենաուրբ Երրորդութիւնը, յաւիտեան, Ամէն:

ԵՐՈՒԱՆԻ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ

Պ Ա Տ Մ Ա Կ Ա Ն

Ս. ՀՐԵՇՏԱԿԱՊԵՏԻ ՀԱՅՈՑ ՎԱՆՔԸ ԵՐՈՒՍԱՂԷՍԻ ՄԷՋ

1. — Ս. ՀՐԵՇՏԱԿԱՊԵՏԻ ՎԱՆՔԻՆ

Այս անգամ կը փափաքենք մեր ընթերցողներուն ծանօթացնել Երուսաղէմի մէջ Ս. Հրեշտակապետի վանքը, որ կը գտնուի Հայոց Թաղին մէջ, Ս. Յակոբի արեւելքը, Երուսաղէմի հարաւային կողմը, պարսպին մօտ եւ ոչ հեռի Ս. Փրկչի վանքէն: Այս վանքը, ըստ Սաղիմական պատմիչներու, շինուած է Աննա քահանայապետին տան տեղը: Աննա պաշտօնանկ քահանայապետ մըն էր. բայց կը պահէր իր ազդեցութիւնը, իր պաշտօնը թէեւ նոյն ժամանակ կը վարէր իր փեսան Կայիափա: Կայանաւորուած մեր Փրկչի Յիսուս Ազգիւսաց Դուռնէն բերուեցաւ նախ Աննայի քով. ահա ամին զնա նախ առ Աննա, որ էր աներ Կայիափայի, որ քահանայապետն էր տարւոյն այնորինը (Յով. ԺԸ. 13): Պատմաբանները կ'ըսեն թէ Յիսուսի բերուած ժամանակ Աննան զրաղած էր ուրիշ մը հարցաքննութեամբ. այդ պատճառով Յիսուսը կապելին նախ ձիթենիի մը եւ յետոյ բանտարկիցիին: Աննա քիչ վերջ կ'սկսի Յիսուսի հարցաքննութիւնը եւ նոյն միջոցին քահանայապետին սպասաւորներէն մին անխառնաբար ծանր կերպով կը ապտակէ Յիսուսը. եւ Աննան Յիսուսը շղթայակապ կը զրկէ Կայիափային: Մեր Փրկչին նկատմամբ Աննայի տան մէջ կատարուած այս աւետարանական դէպքը նախնի բարեպաշտ քրիստոնէից թելադրած է որ Աննայի տան տեղւոյն վրայ վանք եւ եկեղեցի կառուցուի յաւերժացնելու համար Փրկչին առաջին Չարչարանաց եւ բանտարկութեան այս գրուագը:

2. — Ս. ՀՐԵՇՏԱԿԱՊԵՏ ԱՆՈՒՆՐ.

Նկատի առնելով Ս. Հրեշտակապետի վանքին տեղւոյն վերաբերմամբ պատմուած աւանդական յիշատակները, ի սկզբան մեկ-

նութիւն մը չենք կրնար տալ թէ՛ ինչո՞ւ այս վանքին ու եկեղեցիին անունը Ս. Հրեշտակայիս դրուած է. նոր դրուած անուն մըն ալ չէ. շատ հին գործերէն մեզ կը հասնի ան: Տեղացի Արարները այս վանքը կ'անուանեն Տէյր եղ Զիյրունի (Զիթենիի Վանք), անշուշտ պատճառովը այն ձիթենիին որուն կապուեցաւ Յիսուս. բայց բոլոր քրիստոնէից մէջ ընդհանրացած անունն է Ս. Հրեշտակայիս: Այս անուանալու թիւնը կարելի է հետեւեալ կերպով բացատրել: Եկեղեցւոյ Հայրերը զանազան մեկնադական բացատրութիւններ կուտան Աննայի տան մէջ յանդուգն սպասաւորին կողմէն Յիսուսի տրուած ծանր ապտակին մասին, և կը յայտնեն, մասնաւորապէս Ոսկերեբան, թէ այդ ապտակահարութեան ժամանակ Երկնային զինուորները սարսափեցան և ծածկեցին իրենց երեսը: Աստուծորդէոյն յանդգնարար տրուած այդ ապտակի սաստկութիւնը տագնապէցուց այդ հոգեղէն էակները ու անոնք սահմակած մնացին մարդ արարածին այդ մեծ անխրաւութեան համար: Եկեղեցւոյ Հայրերուն քրիստոնէական այս ըմբռնումին համաձայն էր որ բարեպաշտները, ի պատիւ և ի պարծանս Երկնային զօրութեանց, Աննայի տան տեղւոյն վրայ կը հիմնարկեն վանք ու եկեղեցի: Ս. Հայրերու նոյն բացատրութեան կատարելապէս համաձայն է նաեւ մեր Ս. Ներսէս Շնորհալի Նայրապետըն ալ, երբ իր Այստ անձատ երգին մէջ կը գրէ.

«Ժառայն զերեսն այն ապտակէր
յորմէ Սրօյրէն թեաքօղէր. »:

3. — Ս. Զիթենին.

Որո՞նք են այն աւանդական յիշատակները, որ Երկնային զօրութեանց պատուին յաւերժացման տեղանքին հետ մեծապէս ազդեցին բարեպաշտներու՝ որպէսզի սրբագործեն եկեղեցիով և վանքով Փրկչին առաջին Չարչարանաց և բանտարկութեան տեղը, որ է Աննայի տունը. — Երեք են անոնք. Զիթենին, Բանքը և Ուսանացի փարը:

Գեղեցիկ և սրտառուչ դրոյշներ հիւսուած են նոյն ձիթենիին մասին. նուիրական ծառ մը դարձած է ան և կը մնայ մինչև ցայսօր. դարձ գար հին արմատէն բողբոջած են նոր ձիւղեր որ կը հովանաւորեն և

կեղեցիին հիւսիսային կողմի անկիւնը՝ չըբջապտի մը մէջ. բարեպաշտ ուխտաւորներ կ'այցելեն միշտ անոր, և բարեպաշտութեան տւարկայ ալ կ'ընեն: Պատմական հանգամանքէ ալ դուրկ չէ ան: Երեսողէմի եղիտգար պատրիարքը, որ իր պաշտօնին ամենայն Հայոց Հայրապետութիւնը միայնելու յանդուգն ձեռնարկն ալ ըրած է, 1666 ին Ս. Յակոբի տաճարին մէջ միառնօրհնութիւն կը կատարէ նոյն ձիթենիին պտուղներէն քամուած իւղով. և նոյն միառնօրհն կը բաշխէ եկեղեցիներուն, և Հոսիմոյ Պապին ալ կը զրկէ նոյն միառնօրհնէն Լատինաց խնդրանքին համաձայն: Սոյն միառնօրհնութեան արարողութիւնն ալ կ'իմացնէ Պօլսի Հայոց մասնաւոր կոնգրեգով մը, ուր կը յիշէ վերե յիշուած պատգան: Երեսողէմացի Հէննէ վրդ. իր Պատմութեան մէջ (էջ 242) հետաքրքրական տեղեկութիւններ կուտայ և կը յայտնէ թէ ինքը լսած է հրաշխատն դրոյշներու պատմութիւններ այս ծառին նկատմամբ. այնպէս որ՝ անոր պտուղին կուտը զեղթափի նման, ծննդական կանանց, ջերմոտներու և աչացաւ ունեցողներուն բժշկութիւններ տուած է. օտարներ ևս շատ յարգ կ'ընծայեն այս Զիթենիին:

Բ. Բանքը.

Աւանդական յիշատակներէն երկրորդն է Բանքը, որ առաջին կը կոչուի. վասնոր մեր Փրկիչը երբ Աննայի տունը բերուեցաւ առաջին անգամ ըլլալով այդ տեղը բանտարկուեցաւ. և յետոյ կատարուեցաւ իր հարցաքննութիւնը: Առաջին բանտը կը գտնուի եկեղեցիին հիւսիսային կողմը, խցանման փոքրիկ տեղ մը, ուր կայ պատմապատմացոյց սեղան, ներքեւ բոլորակ փոս մը, յատակը և չըբջապտը զեղեցիկ և քանդակածոյ մարմարիտներով զարդարուած և մշտապա կանթեղներով լուստւորուած: Յիշուած կէնայ չորս քարերը յիշատակուած են 1831 ին Ս. Հրեշտակապետի տեսուչ Վանցի Բարսեղ վրդ. էն. ինչպէս կ'երևի յիշատակարանէն:

Գ. Ուսանացի փարը.

Այս քարը կը գտնուի եկեղեցիին տրեւեական կողմը պատէն դուրս աջակողմի անկիւնը, նոյն քարը բացուածք մը ունի

մարդու բերանին նման, Հեննէ վրդ. հե-
տեւեալ կերպով բացատրութիւն կուտայ
այս մասին. «Բրիտտոսի» իշով և յաւանակով
այս տեղէն անցած ժամանակ ամբօրը կ'ա-
զազակէր ըսելով՝ «օրհնեալ որ դայ թագա-
ւորդ յանուն Տեառն». փարխեցիներէն ո-
մանք ըսին անոր, վարդապետ, սաստե՛-
քաւ աշակիրտներուդ. պատասխան կու-
տայ Բրիտտոս ևս կ'ըսէ. «կ'ըսեմ ձեզի եթէ
աստե՛ք լուեն, քարերը պիտի ազազակեն»,
և աւանդութենէ զբայց մը կայ թէ ակամանայի
խորը մին էր այդ քարերէն որ լեզու ելան
ու ըսին ժողովութիւն յերկինս և փառք
ի բորձոնառ: Այս քարն ալ նմանապէս
բարեպաշտներու յարգանքի առարկայ ե-
ղած է:

4. — Հրեասկապետի վանքին Հայկական ծագումը.

Ս. Հրեշտակապետի վանքը ու եկեղե-
ցին անյիշատակ ժամանակներէ իւրեր հայ-
կական սեպհականութիւն եղած է և է՝
մինչև ցարդ: Պատմական որոշ արձանա-
գրութիւն չունինք անոր հիմնարկութեան
մասին, բայց աւանդութիւնը և Անտատա
վրդ.ի ցուցակը բաւական են հաստատելու
թէ Ս. Հրեշտակապետի հայկական վանքն
ու եկեղեցին հիմնարկուած են Հայոց ձեռ-
քով: Jerusalem Nouvelle-ի հեղինակները կը
յիշատակեն զբոյց մը (Բ. հատ. էջ 50) թէ
քրիստոնեայ Հայաստանի նախկին թագա-
ւորներէն մին, իր նեղուած միջոցին զիմած
է Դարբիէ և Միքայէլ հրեշտակապետաց,
որ անոր օգնած և պաշտան զրած են որ
փոխարէն թագաւորը նոյն սուրբ տեղոյն
վրայ եկեղեցի մը կառուցանէ, օրպէսզի
ազատի վտանգէն: Նոյն հեղինակները կը
յարեն թէ այս զբոյցը յայնաող զրիթէ
աննշան որմանկար մը կը տեսնուի նոյն
եկեղեցիին կողակին մէջ(*):

Այս աւանդութենէն զատ կայ նաև
Անտատա վրդ.ին յիշատակութիւնը որ
է հետեւեալը. Այլ վամբ Անաստանաց, ուր
նաւաստորքն քնակիկն ի կողմն Սիոնի. վասն
զի այս վանքին մէջ չատ անգամներ բնա-
կած են հաւատաւոր կիներ, որ են մայրա-
պետք. բայց յիշատակարանները ցոյց կու-

տան միւս կողմէն թէ նաև վանականեր
բնակած են հոն պարբերաբար: Կը թուի
թէ հին դարերուն կոյսեր կը բնակէին այս
վանքին մէջ. բայց Ժ.Գ. գարու մեր ձեռա-
գրական յիշատակարաններէն, ինչպէս նաև
1479 և 1483 ին Դամիսիկեան Ֆէլիքս Փա-
պրիի Ուղեգրութիւնէն կ'իմանանք որ վանա-
կաններու բնակութիւնը կը շարունակուէր,
և երկու հարիւր տարի վերջը միայն մայ-
րապետներ կը հաստատուին հոն: Պէտք է
զիտել նաև Հրեշտակապետի եկեղեցիին
տեղագրական պայմանները. ան չըջապա-
տուած էր հայկական-սրբազայրերով, իր
զիմաց և կողմնակի թռչէր Ս. Սեկիստի
և Ուրիանոցի վանքերը, որոնց միոյն աւերա-
կը այժմ գոյութիւն ունի, միւսինը՝ ճա-
նապարհին միացած. քիչ մը հետոն կը
դառնուի Հայոց Ս. Փրկչի վանքը և թե-
բեւ ուրիշներ ալ, Սիոնի մայր եկեղեցիին
մօտիկ. այս եկեղեցիները ի հնուցն կը
կազմէին հայկական եկեղեցիներու խումբ
մը Սիոնի թաղին մէջ. այս պարագային մէջ
Հրեշտակապետի վանքին անոնց խիստ մեր-
ձաւորութիւնը կ'ապացուցանէ հայկական
ծագումն պարագան:

5. — Ս. Հրեասկապետի եկե- ղեցին.

Ս. Հրեշտակապետի վանքին եկեղեցին
այլևայլ շէնքերու կեդրոնին մէջ կառու-
ցուած գեղեցիկ և սիրուն շէնք մըն է. ար-
դի շէնքը տարակոյս չկայ որ քանդուած
ևս կամ հնութիւնէ վերջուած շէնքին տեղ
չինուած է. հարաւային կողմնակի դռանէ
մը ներս կը մտնենք եկեղեցիին դաւիթը,
որ բնդարձակ տարածութիւն մը ունի, 51
ոտք երկայնութիւն և 17 ոտք լայնու-
թիւն. դաւիթը կցուած չէ բուն շէնքին,
վերջէն չինուած կ'երևի, և ճարտարապե-
տական ձեւով բոլորովին կը տարբերի:
Ունի Չարչարանաց սեղան մը. և հիւ-
սիային պատին մէջ չինուած է նոր ա-
ւաղանը, հինը կը մնայ բուն տաճա-
րին մէջ և այժմ անգործածիւ: Գա-
ւթէն ներս կը մտնենք ևս կը դիտենք
որ բուն տաճարի կառուցուածքը ունի
մէկէ աւելի հետաքրքրական կողմեր. և
եկեղեցիին ճիշտ մէջ տեղը չորս հաստ սիււ-
ներ ատեանը կը բաժնեն երեք մասերու,
մէջտեղինը բնդարձակ ևս լուսաւոր, կող-

(*) Այս նկարի ձախն հետազոտութիւն մը պի-
տի ընենք և արդիւնը պիտի հրատարակենք Սիոնի
մէջ եթէ հարկը պահանջէ:

մնաթեւերը խիստ նեղ և մթին. առատագիր կամօրածե պատուհանները աւելի կը լուսաւորեն մէջտեղի մասը. եկեղեցիին երկայնութիւնն է 36 ոտք, իսկ լայնութիւնը 27 ոտք. ունի երեք սեղաններ, մէջտեղինը Ս. Աստուածածնի անուամբ, աւելի ընդարձակ քան միւս երկուքը որ կառուցուած են Ս. Հրեշտակապետաց անունով. պատերն շատ թանձր են. նկատի առնելով այս պարագան, ինչպէս նաեւ յիշեալ չորս թանձր սիւներու գոյութիւնը, կը մտածենք թէ եկեղեցին շինող ճարտարագետը, անշուշտ հայ, ի մտի ունէր հայկական ոճով եկեղեցիին ճիշտ մէջ տեղը գտնելով մը զարդարել տաճարը, բայց կը տեսնենք որ գտնելի փոխան առաստաղը կը կրէ պարզօրէն շինուած ծածք մը, զոր շէնքէ վրդ. կ'անուանէ սաղաշին, այսինքն կամ նաակի մը եւ կամ սագի մը ձեւով բացատրութեամբ: Բայց մեզ անձանթ կը մնայ թէ ի՞նչու հայ ճարտարագետը հրաժարած է իր սկզբնական յոտակադիժէն եւ կամ ի՞նչ արդիւքի հանդիպած էր ու զոնց բրած էր գտնելի շինութիւնը: Ձեռնհասներէն ոմանք բիւզանդական, եայլք միջնադարեան կը նկատեն այս չէնքին կառուցումը: Բաւն կառուցման թուականը անձանթ կը մնայ. քննիչներ Ժ.Գ. դարու զորք կը նկատեն զայն. բայց մենք յիշատակարաններէն քաղելով զիտել կուտանք թէ 1215 փրկչական թուականով յիշատակութիւն գտած ենք Ձեռագրաց մէջ. եկեղեցիին պատերուն վրայ գետեղուած խաչքարերուն ամենէն հինն է 1355 ի խաչքարը, որ ազուցուած է հին աւազանի պատին մէջ, և այն չի կրնար եկեղեցիին հիմնարկութեան թուական նկատուիլ, ինչպէս նաեւ վերոյիշեալ 1215 թուականը: Ձանազան թուականներու մէջ նորոգութիւններ կատարուած են Ս. Հրեշտակապետի եկեղեցիին մէջ: 1286ին ալ Հայոց Լևոն Գ. Թաղաւորը անոր պարիսպը շինել տուած է համաձայն այն յիշատակարանին որ գրուած է Ս. Յակոբի եկեղեցիին մէջ սիւնին վրայ: Շղթայակիր և կիրակոս պատրիարքներու օրով ևս կարեւոր նորոգութիւններ կատարուած են: Իսկ 1795ին ալ Առանայի Յովհաննէս քհ. եկեղեցիին բոլոր պատերը գեղեցիկ շինիներով զարդարել տուած է ըստ յիշատակարանի:

6. — Փրանչիսկեանք կը նիւրնկալուին Ս. Հրեշտակապետի մէջ.

Սուլթան Սիւլէյման Բ. Կ'ընծայուի երուսաղէմի արդի պարսպին վերաշինութիւնը, և կ'աւանդուի թէ պարսպէն դուրս թողուած են Սիոնի եկեղեցին, Փրկչի մեր վանքը և ուրիշներ, հակառակ արքայական հրամանին, այդ պատճառաւ ճարտարապետն ալ պատմուած է: Պարսպէն դուրս թողուած այդ վանքերը դրացիներուն կողմէն ենթակայ էին աւերումներու և կեղեքումներու: Սիոնի վանականաց մասին տեղացիներու բողոքները հասան մինչեւ արքունիք, Պոլիս: Սիւլէյման Բ. երեք հրովարտական հրատարակեց, վերջինը՝ 2 Յունիս 1551ին, և հրամայեց որ Սիոնի վանքէն Փրանչիսկեանները վտարուին: Վտարումներուն զխաւորները նոր վանք մը ունենալու համար, զմեցին Սուլթանին՝ բայց չյաջողեցան. զմեցին Պոլսի Հայոց պատրիարքարանը որ անոնց տուաւ յանձնարարական մը՝ որպէս զի Ս. Յակոբի Միաբանութիւնը կամ քաղաքին մէջ և կամ գուրը վանք մը տրամադրէ անոնց բնակութեան համար: 1554ին Պոլսի այդ գիմումին վրայ Միաբանութիւնը, Մերտինյի Անդրէաս պատրիարքի օրով, յետ երկար խորհրդակցութեան, քրիստոնէական սիրոյ զգացումէն մղուած որոշեց Ս. Հրեշտակապետի վանքին մէջ առժամարար հիւրընկալել Սիոնի վանքէն վտարուած Փրանչիսկեան կրօնաւորները, և առանց վարձքի անոնց յատկացուցին եկեղեցիին մէջ երկու խորան, եկեղեցիին ետեւի կողմէն երկու ջրհոր և բնակութեան համար երկու բաժին, խանէն մինչեւ պարտեզ, և հաստատեցին զաշինք մը որուն մէջ յիշած են ինչ ինչ կենցաղական պայմաններ: Փրանչիսկեանք եօթը տարի կը մնան Հրեշտակապետի վանքին մէջ և ապա կը յաջողին վրացիներու Ս. Յովհաննէսի վանքը գնել և հոն բնակիլ: Մինչև հիմակ յոյց կը տրուի այն խորանը և աւանդատունը ուր պաշտամունք կը կատարէին անոնք. նոյն իսկ կ'ըսուի թէ եկեղեցիին հիւսիսային արեւելեան անկեան կողմը զէպի արեւելք հողի տակ կը գտնուի ստորերկրեայ տեղ մը, ուր ի սկզբան ապաստանած են Փրանչիսկեանք:

7. — Ս. Հրեւեակապետի վանքին մի քանի հին վասակաւորներ.

ԺԳ. դարու քառորդէն մինչեւ ԺԵ. դարու կէսը, յիշատակարաններու նայելով՝ Ս. Հրեւեակապետի վանքը աւելի բարդաւան վիճակ մը ունեցած է, մասնաւորապէս ունեցած է պայծառ գէմքեր ու վաստակաւորներ՝ որ կարեւոր գործունէութիւն մը ունեցած են այս վանքին մէջ, մանաւանդ դաւանական խնդրոց առթիւ: Կ'ուզենք յիշել այդ շրջանին մի քանի զբոսաւոր գէմքերուն անունները իրենց համառօտ գիծերով.

1⁰. Յովհաննէս վրդ. 1215 ին, իբր իր գրասիրութեան հետեւանք նոյն վանքին մատենադարանին կը նուիրէ եւայի Մարգարէի և Գործք Առաքելոցի ձեռագիրները:

2⁰. Սեփական գրիչ (երկայն) Ս. Հրեւեակապետի մէջ 1316 ին կ'ընդօրինակէ Ճաշոց մը:

3⁰. Անանուն գրիչ մը, Դաւիթ Ա. Պատրիարքի օրով, 1316 ին կ'ընդօրինակէ Ճաշոց մը:

4⁰. Մասթուս կրօնաւոր Դարսևացի, 1318 ին նոյն վանքին մէջ կը կազմէ Ճաշոց մը:

5⁰. Ներսէս արեղայ Կրակցի, նշանաւոր գրչադրող մը, որ 1331 ին նոյն վանքին մէջ կ'ընդօրինակէ, Ճաշոց մը. ունի նաև ուրիշ ընդօրինակութիւններ:

6⁰. Կարապէտ արեղայ Խարբերցի, փիլիսոփայ (երգեցող) 1332 ին դարձեալ նոյն վանքին մէջ կ'ընդօրինակէ Մեկնի. Կարող. Թղրոց գիրքը:

7⁰. Անանուն գրիչ մը, 1397 ին կ'ընդօրինակէ Յիսուս որդի գիրքը, դարձեալ նոյն վանքին մէջ:

8⁰. Գրիգոր Արծկեցի 1441 ին հոն կը ընդօրինակէ Աւետարան մը:

9⁰. Մանուկ գրիչ. 1466 ին Ս. Հրեւեակապետի վանքին մէջ կ'ընդօրինակէ Մարարացի Վարդան վրդ.ի գիրքը:

ԽԲԳՏԻԶ ԵՊՍ. ԱՂԱՆՈՒՆԻ

ԿԻՂԻՎԻՈՅ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍՆԵՐԸ

ԺԲ.

ԱԶԱՐԻԱ ԶՈՒՂԱՅՆՅԻ

1581 Փետր. 5 Գշ. — № 1601 66խ. 2.

ՍԻՌՈՆԻ ԵՊՍ-ԻՆ ՏԵՂԵԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ
ՀԱՅՈՑ ՄԱՍԻՆ

1587

Մանօք. — Խաչատուր Բ. ի եւ Ագաթիս Զուգուցեցիի Հռոմի հետ մշակած յարաբերութեան վրայ պատմական լոյս կը տալէ Լեւոնարդոյի տեղեկագիրը, որուն ժողովրդական բարգամոտիսը, կարեւոր ամօթութիւններով, հրատարակուած է Adolphe d'Avril-ի կողմէն, Revue de l'Orient Chrétien-ի մէջ (1898, էջ 200-203 եւ 328-334), որուն նախնային կը բարգամենք մենք ալ այդ շաւ կարեւոր եւ շատ հետաքրքրական վաւերագիրը: Լեւոնարդոյ երկու տեղեկագիր դիմած է Հռոմ, առաջինը Յակոբիկ Ասորի եկեղեցւոյ մօտին, իսկ այս երկրորդը Հայոց. եկեղեցւոյ մօտին: Բ. Ե.

Գրիգոր ԺԳ. պապ Սիդոնի եպօք. զըրկեց արեւելքի քրիստոնէայ ժողովուրդներուն մօտ, որպէս զի 1439 ին եւ 1441 ին Փլորենտիոյ ժողովին մէջ կայացած միութիւնը ի գլուխ հանէ:

P. Thomas de Jésus իր Thesaurus sapientiae divinae in gentium omnium salute procuranda եւայլն 1 vol in 4⁰, Anvers, 1613, գործին մէջ (որմէ օրինակ մը ունի Մազարին Մատենադարանը, եւ զոր նորէն տպագրած է Աբբայ Migne, Cursus theologiae completus, t. v.) կը գովարանէ Սիդոնի եպիսկոպոսին տեղեկագրութիւնը, որմէ քանի մը կտորները թարգմաններ է լատիներէնի: Անկէ կ'իմանանք թէ այս տեղեկագրութիւնը զրուած է իտալերէն. շատ մը կրօնական հեղինակներ կը յիշեն Սիդոնի եպօք. այսինքն Strozza, Assemani, P. Le Quien, Miraeus: Ժամ. կայսրութեան պատմագիր Hammer տեսած է բնագիրը այս տեղեկագրութեան եւ անկէ ամփոփում մը տուած է իր մեծ գործին ԼԹՐԳ. գրքին մէջ: Սիդոնի եպիսկոպոսին տեղեկագրութիւնը հրատարակուած է իտալերէնով S. BALUZZI TU-TELENSIS MISCELLANEA, novo ordine digesta et non paucis ineditis monumentis opportunisque animadversionibus aucta, opere ac stu-